Bilişsel Düşünme Becerileri

Soru-Cevap

1. Soru: Yaratıcı (yeni ve uygun bir ürün meydana getiren) bireylerin özellikleri nelerdir?

Cevap: Yaratıcı bireylerin başlıca özelliklerini yirmi kategoride sınıflayabiliriz:

-*Orijinallik:* Fikirlerle dolu, düşüncelerinde esnek, normları ve varsayımları sorgulayan, algısal ketlerden sakınan, hayal kuran, yeni açılardan gören, olasılığa dikkat eden.

-*Yüksek zekâ:* Normların belirgin bir şekilde üzerinde genel zihinsel kapasiteye veya genel yeteneğe sahip.

-*Yaratıcılık farkındalığı*: Orijinalliğe ve yaratıcılığa değer veren, yaratıcılığın bilincinde olan, farklılık yaratmak isteyen.

-*Mantıksal düşünen:* Akılcı ve bilimsel düşünen, kanıta dayalı çıkarımlarda bulunan, neden-sonuç ilişkisi kuran, nedene dayalı öngörüler geliştiren.

-*Sıra dışı düşünen:* Metaforlarla düşünen, çelişkisel düşünen, yenilikle iyi baş eden.

-*Sorgulayıcı:* Normları ve varsayımları sorgulayan, neden soruları soran, zihinsel ketlerden kaçınan, tabuları yıkan

-*Bilgili, tecrübeli:* Çalışma alanında derin bilgi ve tecrübe birikimine sahip, kaosta düzen bulan, yeni yapılar kuran, yeni buluşlara ve bilgiye karşı hazır bekleyen.

-*Bağımsız kararcı:* Kendine güvenen, bireysel ve farklı olmaktan çekinmeyen, kendi kurallarını oluşturan, statükoya karşı, öz denetimci, bağımsız karar alan.

-*Risk alan:* Cesaretli, yeni şeyleri denemekten korkmayan, farklı olmanın yaratabileceği sonuçlara aldırmayan, başkalarının koyduğu sınırları reddeden.

-*Enerjik:* Maceracı, yüksek içsel motivasyon, azimli, çalışkan, başarı için mücadele eden, yüksek enerji.

-*Meraklı:* Sorgulayan, soru soran, irrasyonel düşünceye açık, ilginç konular araştıran, başka fikirleri dinlemeyi seven, ilgi alanı geniş, deneyen.

-*Espritüel:* Şakacı, fikirlerle dans eden, keskin zekâlı, espri ve fıkra repertuarı zengin.

-*Bilinmeyene karşı ilgili:* Yeniliğe, bilinmeyene, gizeme ve asimetriye karşı ilgi; düzensizliğe karşı tolerans.

-*Hayal gücü:* Hayal gücü zengin, animistik, hayal ve gerçeği birleştiren, teatral ilgiler.

-*Sanatsal:* Estetik ilgiler, güzelliğe karşı duyarlılık; sanat, müzik ve yaratıcı dramaya karşı ilgi, iyi tasarımcı.

-*Açık görüşlü:* Düşüncelerinde liberal, yeni fikirleri kabul edici, yeni tecrübelere açık, başka fikirlere açık, kararlarında esnek

-*Yalnız olma ihtiyacı:* Yalnız çalışmayı tercih eden, içe dönük, yansıtıcı, kendi içinde meşgul.

-*Sezgisel*: Problem bulmada iyi, ilişkileri ve çıkarımları gören, gözlemci, bütün duyuları kullanen, ayrıntılara ve örüntülere karşı yüksek duyarlılık.

-*Duygusal:* Duyarlı; duygusal inişleri ve çıkışları olan; dikkate, övgüye ve desteğe ihtiyacı olan; çekingen, içe kapanık; zaman zaman dalgın.

-*Etik:* İdealist, empatik, demokrat düşünceli.

2. Soru: Yaratıcılığın gelişimini etkileyen faktörler nelerdir?

Cevap: Yaratıcılığın gelişimini etkileyen faktörleri bilişsel, duygusal, tutumsal, kişiler arası ve çevresel bileşenler olmak üzere beş kategoride ele alabiliriz.

Bilişsel Boyutlar**:** Bilişsel bileşenler zihinsel becerilerin kullanımı ile ilgili bilgi işlem süreçlerinden oluşmaktadır. Bilgi işlem süreçleri bilişsel becerileri, transfer işlemlerini, bilgi depolarını ve daha genel olarak problem çözme becerilerini kapsamaktadır. Lateral düşünme, beyin fırtınası, analojik düşünme, zıtlıklarla düşünme, seçici düşünme, problem tanılama, problemi yeniden tanımlama ve çoğul düşünme stratejileri yaratıcılığı geliştirmek için sık sık kullanılmaktadır.

Duygusal Boyutlar**:** Birey ne kadar içsel olarak güdülenmiş ise o kadar yaratıcı olabilmektedir. Merak, yaratıcı süreçte motivasyonu artırıcı uyaranın oluşumunu sağlar. Merak eden kişi sorularına yanıtlar arar ve ulaştığı her yanıt veya keşif onu yeni sorular üretmeye ve yeni keşifler bulmaya yönlendirir.

Tutumsal Boyutlar**:** Yaratıcılıkla ilgili öz yeterlik algısı bireyin yaratıcılığı hakkında yapılan övgüler ve olumlu dönütlerle ve olumsuz ifadelerden kaçınılarak artırılabilir.

Kişiler Arası Boyutlar**:** Diğer insanlarla birlikte çalışma yeteneği ve diğerlerinin kabulünü kazanma veya diğerlerini ikna etme yeteneği olmak üzere iki türlü kişiler arası beceri yaratıcı süreçte etkili olmaktadır. Yaratıcı fikri pazarlama yeteneği yaratıcılıkta önemli bir niteliktir. Öğrencilerin geliştirdikleri yaratıcı ürünleri başka kişiler ile paylaşmaları ve karşılığında geri bildirim almaları, kendi yaratıcılıklarına uygun hedef kitleyi seçme ve bu kitleyi ikna etme yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olur.

Çevresel Boyutlar**:** Çevrenin yaratıcılığı destekleyen anahtar özellikleri; tolerans, ılımlılık, pozitif beklentiler ve kaynakların zenginliğidir.

3. Soru: Yaratıcılığı engelleyen etkenler nelerdir?

Cevap: Tecrübeler ve Bilgi: Tecrübenin ve bilginin yaratıcılığı engellemesi, öğrenmelerimize dayalı olarak gerçekleşir. İnsan yeni bir durumla karşılaştığında o duruma ilişkin bilgiyi, nesneyi veya olayları bildiği veya geçmişte öğrendiği şekilde algılar. Zihinsel ketler, geliştirdiğimiz fikirler için bizlere bir yapı veya yol dayatarak hayal zenginliğimizi büyük ölçüde sınırlandırmaktadır.

Alışkanlıklar**:** Düşünme ve davranış biçimimizi yaşamla edinmeye başlarız. Çoğu insanın yeniliklere, sıra dışılıklara ve aykırılıklara karşı belirli davranış ve düşünme eğilimleri vardır. Yaratıcı düşünmemizi engelleyen alışkanlıklarımızı belirleyip bu alışkanlıkları değiştirmek yaratıcılığımızı kısmen artırabilir.

Kurallar**:** Toplumlar; bireysel, sosyal ve kurumsal davranışları biçimlendiren ve yönlendiren kurallar, yasalar ve gelenekler olmaksızın işlevlerini devam ettiremezler. Bu ise yaratıcılığı engelleyen esnek olmayan tutumların ve yaklaşımların oluşmasına zemin hazırlar.

Kültür**:** Kültürün hem kendisi hem de kültürde var olan gelenekler, inanışlar, mitler, dogmalar ve tabular yaratıcı yeniliğin oluşumunu engelleyebilir. Örneğin on yedinci yüzyılın başlarında Galileo, birçok keşfinin yanı sıra Copernicus'un ortaya attığı Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğüne ilişkin kuramını desteklemişti. Bu düşünce Kutsal Kitap ile çelişmesi nedeniyle Katolik Kilisesinin çok tepkisini çekmişti. Engizisyon mahkemesi toplanarak Galileo'nun teorisinin asılsız olduğu kararını vermiş ve Galileo'nun bu teoriyi savunmasını ve öğretmesini yasaklamıştı. Galileo, hakkında verilen idam kararından düşüncelerini inkâr etmesi koşuluyla kurtulmuştu.

Konformizm**:** Konformist kişiler genel olarak başkaları tarafından onaylanma ve kabul edilme arzusu içinde olurlar, reddedilme veya dışlanma korkusu yaşarlar. Konformist olmayan davranışlara karşı gösterilen toplumsal direnç yaratıcılığın gelişimi için bir tehlikedir çünkü yeni fikirlerin veya yaklaşımların düşünülmesini ve kullanılmasını engeller.

Kolektivizm**:** Bireysellik, bağımsız düşünmeyi ve bağımsız davranmayı teşvik eder. Kolektif kültür ise normların dışına çıkmamaya, çelişki ve çatışma yaratmamaya, egemen düşünce biçimine saygı duymaya ve otoriteye baş eğmeye neden olur.

4. Soru: Problem çözme becerisinin basamakları nelerdir?

Cevap: Farklı araştırmacılar problem çözme becerisinin etkin kullanımı için çeşitli basamaklar tanımlamışlardır. Bunlar;

- Problemin farkında olma, hissetme, anlama
- Problemi tanımlama ve sınırlandırma
- Problemle ilgili veri toplama
- Olası çözüm yolları önermek, denence, hipotez kurma
- Hipotezleri (denenceleri) test etme
- Sonuca ulaşma ve değerlendirme yapmadır.

Adım I: Problemin farkında olma, hissetme, anlama: Problemin çözümünde ilk aşama, bir güçlüğün olması ve onun hissedilmesidir. Var olduğu hissedilen güçlüğün ne olduğunun tam olarak anlaşılması gereklidir. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmen, güçlüğün tam olarak ne olduğu konusunda öğrencilere rehberlik etmeli, yol gösterici olmalıdır.

Adım II: Problemi tanımlama ve sınırlandırma: Bu aşamada problem genel bir çerçevede ele alınır ve sınırlandırılır. Problemin sınırlandırılması veri toplama ve çözüm için de önemlidir.

Adım III: Problemle ilgili veri toplama: Problemle ilgili her türlü veri kaynakları incelenir. Kapsamlı bilgi toplanır. Bu aşamada yine ne tür kaynakların incelenmesi gerektiği konusunda öğrencilerin rehberliğe ihtiyaçları vardır. Söz konusu kaynaklardan elde edilen bilgiler sistemli bir bütünlük içinde ele alınır ve yazılır.

Adım IV: Olası çözüm yolları önermek, denence, hipotez kurma**:** Bu aşamada yapılması gereken "Problem nasıl çözülür?" sorusuna cevap aramaktır. Çok yönlü bir düşünme süreci sonrası öğrencilerin çözüm önerileri denence biçiminde not edilebilir.

Adım V: Hipotezleri (denenceleri) test etme**:** Bu aşamada belirlenmiş çözüm önerilerinin problemi çözüp çözemeyeceği denenir. Araştırma süreci açısından bir uygulama aşamasıdır. Hipotezler test edilerek problem çözülmeye çalışılır. Sınıf ortamında öğrencilerin karar verme yeteneklerini geliştirmek için muhtemel çözüm yollarından birinin uygulanması sağlanarak sonucun izlenmesi sağlanabilir. Sonuç alınamaz ise hipotezlerin denenmesi mümkün olabilir.

Adım VI: Sonuca ulaşma ve değerlendirme yapma**:** Hipotezlerin test edilmesinden sonra problemin çözümüne ilişkin bir değerlendirme yapmak mümkündür. Çözümün ne kadar etkili olduğunu değerlendirin. Mevcut planın revize edilmesi gerekip gerekmediğine veya sorunu daha iyi ele almak için yeni bir plana ihtiyaç olup olmadığına karar verin. Sonuçtan memnun değilseniz yeni bir çözüm seçmek veya mevcut çözümü revize etmek için 2. adıma dönün ve kalan adımları tekrarlayın.

5. Soru: Problem çözme becerisinde ebeveyn tutumları nelerdir?
Cevap:
* Demokratik tutum, ebeveynin kontrollü biçimde çocuğunun bağımsız olmasını desteklemesi olarak tanımlanır. Bu tutumda çocuğun temel ihtiyaçları aile tarafından karşılanırken aynı zamanda yaşam becerilerini geliştirmesi için sorumluluk alması teşvik edilir. Bir birey olarak tanınan çocuğun kararları önemsenir. Çocuğunun gelişimsel özellikleri ve bireysel farklılıklarının farkında olan demokratik ebeveynler, çocuklarıyla olumlu iletişimi önemseyerek çocuğunun duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak tanır. Bu aile tipinde kurallar çocuğun sorumlukları ve hakları göz önünde bulundurularak belirlenir. Bu ortamda büyüyen çocuklar sosyal anlamda daha uyumlu bireyler olarak yetişir. Anne-babanın benimsemiş olduğu bu tutum, çocuğun problem çözme becerisini olumlu bir biçimde desteklemektedir.

Bu ortamda büyüyen çocuklar sosyal anlamda daha uyumlu bireyler olarak yetişir. Anne-babanın benimsemiş olduğu bu tutum, çocuğun problem çözme becerisini olumlu bir biçimde desteklemektedir.

* Otoriter tutum, çocuğun istek ve ihtiyaçlarından ziyade kendi beklentilerini ön planda tutan anne-baba tutumudur. Çocuklarını yönetme endişesi taşıyan bu tutumdaki anne babalar, çocuklarının her adımını takip ederek kontrol altında tutma eğilimindedir. Bu tür ebeveynlikte kurallar, çocuğa verilecek sevgi ve sıcaklığın önüne geçmektedir. Ebeveyn-çocuk arasında güvene dayalı bir ilişki söz konusu olmadığından çocuğun kuralları çiğnemesi durumunda ceza ile karşı karşıya kaldığı görülür. Böyle bir ailede büyüyen çocuk, karar alma becerisi gelişmediğinden yetişkinlikte karşılaştığı sorunları çözüme kavuşturmazsa duygusal açıdan bu durumun üstesinden gelmekte zorlanmaktadır. Ayrıca, bu çocuklar ilerleyen yaşlarda soruların her zaman başkaları tarafından çözülmesini beklemektedir. Herhangi bir otoriterinin varlığı tamamen sona erdiğinde ise saldırgan özellikler gösterebilmektedir.

* Aşırı koruyucu tutumu benimseyen aileler çocukları için hayatı kolaylaştırmayı arzu ederler. Çocuğu adına her şeyi yapan bu ailelerin çocukları gelişim düzeyine uygun becerileri kazanmakta zorlanmaktadır. Çocuğu adına aşırı kaygı duyarak her türlü tehlike ile mücadele etmeye çalışan bu anne-babalar çocuklarına karşı aşırı bağlılık hissetmektedir. Aşırı koruyucu tutumu benimseyen ailelerde çocuğa karşı duyarlılık yüksek iken beklentiler düşük tutulmaktadır.

* İzin verici tutum, çocuğa kuralsız bir özgürlük ortamı sunar. Bu tutumdaki anne-babalar çocuğun her yaptığını hoş görme ve şımartma eğiliminde iken aynı zamanda çocuklarına ilişkin beklenti düzeyleri de son derece düşüktür. İzin verici tutumun ihmalkâr ve aşırı hoşgörülü olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. İhmalkâr tutumda çok ilgili görünen ebeveynler, çocuklarına yönelik taleplerinde bir kontrol sergilememektedir. Aşırı hoşgörülü ailelerde yetişen çocuk, her istediği yapıldığı için doyumsuz, bencil, saygısız davranışlar sergileme eğilimi içindedir. İzin verici tutumda, çocuğun uygunsuz kararları da desteklendiğinden sorumluluk, karar alma, problem çözme, empati gibi becerileri akranlarının gerisinde kalmaktadır. Ayrıca, ebeveynler okul vb. benzeri yapılarda konulan kurallara uyum konusunda çocuklarını yeterince desteklemediğinden izin verici tutumu benimseyen ailelerin çocukları sosyal açıdan uyum sorunları yaşamaktadır.

* Tutarsız tutumu benimseyen ebeveynler, kurallar oluşturmakta ve bu kurallara uymakta güçlük çekerler. Çocuğa karşı gereksiz yere aşırı hoşgörülü bazen de çok otoriter olabilirler. Tavırlarını kestirmek mümkün değildir. Bazı durumlarda aşırı tepki verebilirler. Tutarsız tutum, anne ve baba arasındaki anlaşmazlıklardan da ortaya çıkabilir.

* Reddetme, çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamayı aksatarak ona düşmanca duygular beslemek olarak tanımlanabilir. Reddedici ortamda yetişen çocuk; yardımlaşmayı bilmeyen, gergin, hayal kırıkları olan, korkak, diğerlerine özellikle kendinden küçüklere karşı düşmanca duygulara sahip bir birey olabilir.

* Helikopter ebeveyn; çocuklarının eğitimi, güvenliği, her türlü faaliyetleri, kısacası çocuklarının hayatlarının tüm yönleri ile takıntılı düzeyde ilgilenen, aşırı koruyucu, programlayıcı ve mükemmeliyetçi anne babaların davranışıdır. Helikopter ebeveynlik genç kuşak anne babalarda ve sosyoekonomik düzeyi ortalamanın üstünde olan ailelerde ve tek çocuklu ailelerde daha fazla gözlenmektedir. Helikopter ebeveynler, bilinçli olarak bu tutumu benimserken gerekçe olarak bozulan toplumsal düzene işaret etmektedir. Bu ebeveynler, çocuklarını sürekli kontrol etme, tüm eylemlerine aşırı katılım gösterme ve çocukları adına karar verme tutumları sergiler. Çocuğundan bahsederken "ödevimizi yaptık, yemeğimizi yedik, uykumuz geldi" gibi ifadeler kullanır. Helikopter ebeveynlerin özellikleri arasında çocuklarıyla ve onun yaşadığı her problemle aşırı derecede ilgilenme, sorunları çözebilecek olmasına rağmen çocuğuna bırakmadan tüm sorunları çözme, çocuğunun okul hayatıyla ve okul başarısıyla fazlaca ilgilenme, çocuğunun hayatını planlama, yönetme, katılacağı etkinliklere, kurslara çocuğu adına karar verme, hedef belirleme gibi tutumlar vardır. Helikopter ebeveynliğin okul öncesi dönemde stres ve kaygıya neden olduğu, çocukluk döneminde psikolojik sağlığı olumsuz etkilediği, ergenlik döneminde yüksek anksiyete ve depresyona neden olabileceği ve yetişkinlikte ise düşük öz yeterlilik, düşük yaşam doyumu ve kötü psikolojik sağlığa neden olabileceği belirtilmektedir.

6. Soru: Eleştirel düşünme nedir?

Cevap: Eleştirel düşünme "kusursuz düşünceyi ortaya çıkaran disiplinli ve öz denetimli düşünme" şekli olarak tanımlanmaktadır. Eleştirel düşünme; eldeki bilgileri toparlayarak herhangi bir konudaki test edilebilir olguyla alakalı çözüm üretebilmek, nihayete erdirebilmek için problemi ya da soruyu ifade etmeyi hedefleyen araştırmalardır.

7. Soru: Eleştirel düşünmenin özünü oluşturan bileşenler nelerdir?

Cevap: Eleştirel düşünmenin özünü oluşturan bileşenler analiz etme, yorum yapma, kendini düzenleme, çıkarımda bulunma, açıklama ve değerlendirme olarak tanımlanmaktadır.

1. Analiz Etme: Durumlar, sorunlar, kavramlar, tanımlamalar veya inanç, hüküm, inanç, bilgi ve görüşleri belirtmek için tasarlanan diğer çeşit gösterimler arasındaki gerçek ilişkileri tanımlamaktır.

2. Yorum Yapma: Çeşitli deneyim, durum, veri, olay, hüküm, inanç, kural, prosedür veya kriterlerin anlamını ve önemini belirlemek ve kavramaktır.

3. Öz Düzenleme: Bir kişinin bilişsel etkinliklerini ve bu bilişsel etkinliklerde kullanılan bileşenleri denetleme ve elde edilen sonuçlara göre durumu düzenlemedir.

4. Çıkarımda Bulunma: Mantıksal sonuçlar çıkarmak için gerekli olan bileşenleri tanımlamak; hipotezleri ve tahminleri şekillendirmek; konu ile ilgili bilgileri dikkate almak; verilerden, hükümlerden, görüşlerden kavramlardan ve tanımlamalardan hareketle sonuca ulaşmak olarak tanımlanmaktadır.

5. Açıklama: Bir kişinin akıl yürütme durumunu ve sürecini belirlemesi ve inandırıcı argümanlar şeklinde akıl yürütmesini sunmasıdır.

6. Değerlendirme: İfadelerin veya bir kişinin algı, deneyim, durum, yargı, inanç ya da görüş hesapları, açıklamaları olan diğer temsillerin inandırıcılığını değerlendirmek ve gerçeğin veya ifadeler, açıklamalar, sorular ya da başka biçimlerdeki sunumlar arasındaki çıkarımsal ilişkilerin mantıksal gücünü değerlendirmektir.

8. Soru: Eleştirel düşünmenin entelektüel standartları nelerdir?

Cevap:

- *Yeterlilik:* Tamlık durumu. Anlamlandırmak ve soruları cevaplamak için konu yeterince incelendi mi?

- *Tutarlılık:* Düşünme, eylem veya konuşma ile düşünülen, yapılan, konuşulan şey uyum içinde mi?

- *Açıklık:* Kolayca anlaşılır olma durumu.

- *Doğruluk:* Hatalardan, çarpıtmadan arınık olma durumu.

- *Kesinlik:* Doğru, belirli ve kesin olma durumu.

- *Önemlilik:* Hâlihazırdaki konuyla bağlantılı olma.

- *Derinlik:* Anlamlandırmak ve yeni görüşler keşfetmek için konu yeterince derin araştırılmış mı?

- *Genişlik:* Kapsam derecesinin miktarı. Soruyu cevaplamak için kapsam olarak yeterli miktarda veri var mı?

- *Mantıklılık:* Karar vermede doğru akıl yürütmenin kullanılması.

9. Soru: Eleştirel düşünen bireylerin özellikleri nelerdir?

Cevap: Eleştirel düşünen bireyin özellikleri bazı araştırmacılar tarafından entelektüel erdemler olarak ifade edilmektedir:

- *Entelektüel alçakgönüllülük:* Bilgisizlik hakkında bilgi edinme. Kişinin benmerkezciliğinin kendini aldatması durumlarında hassasiyet göstermesini de içeren, kendi bilgisinin sınırının farkında olması durumu olarak tanımlanabilir.

- *Entelektüel cesaret:* İnançlara meydan okumaya istekli olmak. Yüzleşme ihtiyacının farkındalığına sahiptir; fikirleri, inançları, negatif duygulara sahip olduğu, ciddiye almadığı bakış açılarını dürüstçe ele alır.

- *Entelektüel empati:* Karşı görüşleri tanıma. Entelektüel empati, başkalarını gerçekten anlamak için onların yerine kendini koymak ihtiyacının farkına varmaktır.

Eleştirel düşünen bireyin özellikleri bazı araştırmacılar tarafından entelektüel erdemler olarak ifade edilmektedir (Paul, 1995):

- Entelektüel dürüstlük: Entelektüel dürüstlük, kişinin kendi düşünmesine sadık kalması ve başkalarının da uymasını beklediği entelektüel ölçütlere tutarlı bir şekilde uymasıdır.

- Entelektüel azim: Karmaşıklık ve hayal kırıklığı ile çalışma. Entelektüel bir iş üzerinde çalışırken karşılaşılan engellere ve karmaşıklıklara rağmen çalışmayı sürdürme olarak tanımlanabilir. Entelektüel azmin karşıtı entelektüel tembelliktir.

- Akıl yürütmeye güvenme: Kişinin uygun bir ortam olması durumunda en iyisini ortaya koyabileceğine dair inancıdır.

- Entelektüel özerklik: Bağımsız bir düşünür olma. Kendi kendine ideal düşünmeye dayanan içsel motivasyona sahip olma olarak da tanımlanabilir. Entelektüel özerkliğin karşıtı entelektüel uyumluluktur.

• Entelektüel tarafsızlık: İnsanın kendi duygularına veya hak edilmiş çıkarlarına bakmaksızın veya insanın, arkadaşlarının duygularına veya hak edilmiş çıkarlarına, toplumuna, milliyetine bakmaksızın tüm görüşlere aynı davranma ihtiyacının arzu ve bilinci.

• Entelektüel merak: Bilginin hazır olmaması, kolay anlaşılır olmaması durumunda bile bilgiye ulaşmaya, öğrenmeye istekli olma durumudur.

• Sistematiklik: Araştırma yaparken sorgulamada örgütlü, düzenli, hedefe odaklanmış ve sabırlı olma durumudur.

• Gerçeği arama: Verilen bir içerikte en iyi bilgiyi elde etmek için istekli olma eğilimidir. Bulgular kişinin beklentisini karşılamasa dahi, araştırmayı sürdürmede dürüst ve nesnel davranma durumudur.

10. Soru: Eleştirel düşünme becerisine sahip kişilerin özellikleri nelerdir?

Cevap:

• Önerme veya anlatımların anlamını kavrama.

• Akıl yürütme sürecinde belirli olmayan durumların var olup olmadığını yargılama.

• Belirli anlatım şekillerinin birbiri ile örtüşüp örtüşmediğini yargılama.

• Açıklama.

• Verilen bir anlatımın veya ifadenin yeterli derecede net olup olmadığını yargılama.

• Prensip veya kuralların uygulama sürecini denetleme.

• Gözleme dayalı ifadelere güvenilirliğini belirleme.

• Tümevarım yöntemi ile erişilen bir neticenin doğru olup olmadığını ve bunun kıstaslarını belirlemek için yargılama.

• Sorunun ne şekilde olduğunu yargılama.

• Varsayımları yargılama.

• Verilen veya tanımı yapılan kavramların yeterli olup olmadığını yargılama.

• Otorite olarak kabul gören bireylerin önermelerinin kabul edilebilirliğine karar verme.

11. Soru: Eleştirel düşünen bireylerin özellikleri nelerdir?

Cevap:

• Kanıtları usta ve bağımsız biçimde kullanır.

• Düşüncelerini örgütler, bunları tutarlı ve öz bir biçimde açıklar.

• Güvenilir olan ve olmayan gözlemler ve ihtiyaçlar arasındaki farklılıkları bilir.

• Verilen kararlara destek sunmak adına yeterli miktarda delil mevcut olmadığında verilecek yargıyı geciktirir.

• Alternatif eylemlerin neticelerini kestirmeye çalışır.

• Tarafsız ve detaylı şekilde gözlem yapar, konu veya olay ile alakalı delilleri, dokümanları toplamada ısrarcı davranır.

• Gördükleri ve gözlemledikleri durumlar arasındaki ilişkileri bilir ve bu durumlardan anlam çıkarır.

• Bağımsız bir şekilde öğrenme becerisine sahip olmanın yanında bağımsız bir şekilde öğrenme isteği vardır.

• Birey kendi görüşünün yanlış olabilirliğini, ön yargılarından kaynaklanan ihtimalleri ve bireysel tercihlere göre ağır basan delilin tehlikesini hesaplar.

• Açık fikirlidir, alternatifleri göz önünde bulundurur, görüşlerini özgürce biçimlendirir ve açıklar.

• Tartışmalar oluşturur ve bilim içerisinde bu tartışmaların sürdürülebilirliğini sağlar.

• Sorun çözme yöntemlerini öğrendiklerinin dışındaki diğer alanlarda da uygular.

• Kaynakların inanılırlığını devamlı olarak irdeler.

• Neden, sonuç ve sayıltıları saptayarak çıkarımlarda bulunur.

• Açık ve net sorular sorar.

• Uygun varsayımlar örgütler ve kurar.

12. Soru: Eleştirel düşünme yaklaşımları nelerdir?

Cevap:

***** <u>Konu Temelli Eğitim Yaklaşımı:</u> Öğretilmesi planlanan içerik birimi ile birlikte eleştirel düşünmenin de öğretilmesini öngörmektedir. Konu tabanlı öğretim yaklaşımında, öğretilmesi planlanan içerik birimi ile aynı zamanda eleştirel düşünmenin öğretilmesi savunulmaktadır.

* <u>Konuya Entegre Etme (İnfüzyon) Yaklaşımı:</u> İçerik birimi ve eleştirel düşünme ilke ve kurallarını bütünleştirmeyi önermektedir. Ancak bu kurallar ve ilkeler açık bir şekilde verilmemektedir. Bu yaklaşımda düşünme ayrı olarak ele alınmaz, aksine tüm konuların öğretilmesinde ve öğrenilmesinde gerekli bir ön koşul olarak görülür.

***** <u>Genel Yaklaşım (Beceri Temelli Yaklaşım):</u> Eleştirel düşünmenin tek bir derse ya da konuya bağlı olmaması gerektiğini savunan araştırmacılar, eğitimin eleştirel düşünme tabanında verilmesi gerektiğini ifade eder. Ayrıca, çocukların, çevrelerindeki yaşamı algılama konusunda yetersiz oldukları, henüz bilgiyi alma, organize etme ve kullanma becerileri gelişmediğinden çocukların çevreyi algılamalarına yetişkinlerin destek olmaları gerekmektedir.

***** <u>Karma Yaklaşım</u>**:** Karma yaklaşım hem konu temelli yaklaşım hem de genel yaklaşımın birlikte kullanılmasını öngörmektedir.

13. Soru: Karar verme ile ilgili teoriler nelerdir?

Cevap: Karar verme teorileri, genel olarak kararlarımızı dayandırdığımız gerekçeleri içermektedir. Karar verme ile ilgili, günümüzde yirmiden fazla teori bulunmaktadır. Genel olarak karar teorileri aşağıdaki gibi dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1. Normatif, rasyonel karar teorisi

2. Betimsel karar teorileri

3. Hem rasyonel hem de betimsel karar teorileri

4. Gelişimsel karar teorisidir.

14. Soru: Bireyin karar verme yaklaşımları nelerdir?

Cevap: Çeşitli durumlarda bireyin karar verme yaklaşımı farklılık göstermektedir.

Geleneksel Yaklaşım: Karar verirken mantıksal neden, otoritenin deneyimi ve kişisel deneyimler dikkate alınır. Ayrıca, eski kararlar yeni kararlara dayanak oluşturur.

Rasyonel Karar Verme: Rasyonel karar verme yaklaşımında, genel amaçlar, karar ortamındaki koşullar ve zorluklar dikkate alınarak kararlar alınır. Kararın anlamlı olması, kararın verildiği bağlam ile ilişkilidir. Bu nedenle, bu tür kararları değerlendirirken kararın verildiği andaki koşullar dikkate alınır.

Beyin Fırtınası: Beyin fırtınası, farklı çözüm yolları bulmak için faydalanılan bir karar verme tekniğidir. Katılımcılar mümkün olduğu kadar çok fikir üretirler. Üretilen her çözüm önerisi, diğer grup üyelerinin yeni düşünceler üretmesini sağlar. Ancak ortaya atılan düşüncelerin ayrıntılı olarak savunulması ve açıklanması istenmez.

Karar Ağacı: Karar ağacı yöntemi, sınıflandırma ve tahmin etmede kullanılan önemli veri madenciliği teknikleri arasında yer almaktadır. Karar ağaçlarından kuralların elde edilmesi kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Böylece kararın sonuçlarını tahmin etme kolaylaşmaktadır.

15. Soru: Karar Verme Stilleri nelerdir?

Cevap: Karar verme stili, bireyin yeni bir durum karşısında nasıl harekete geçeceğini belirlediği yoldur. Kişilerin nasıl kararlar verdiği hakkında çalışan uzmanlar; mantıklı, sezgisel ve bağımlı karar verme ve kararsızlık olmak üzere farklı tipte karar verme stillerini ortaya koymuştur. Bu tarzlardan bir tanesi bazı insanlarda daha fazla görülebilir, bazen de aynı kişi farklı durumlarda farklı tarzda karar verebilir.

Mantıklı karar verme tarzında, verilecek kararla ilgili gerçekçi seçenekler oluşturulur ve bunlar düzenlenir. Sonrasında oluşturulan seçenekler arasında değerlendirme yapılır. Seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönlerinin değerlendirilmesi sonucunda karar verilir. Bu stilde, kişi verdiği kararın sorumluluğunu alır. Bu tarz karar vermede "gerçekçi seçenekler" ifadesi ile yapılması mümkün olan veya kişinin sahip olduğu kaynaklara uygun olanlar ifade edilmektedir. Örneğin, bir öğrenci üniversite sınavından barajın hemen üstünde bir puan almıştır. Ancak bu öğrencinin tercih seçenekleri arasına üst sınıra yakın bölümler yazdığı görülmektedir. Bu durum gerçekçi bir değerlendirmeyi içermediği için mantıklı karar stili ile de örtüşmemektedir.

Sezgisel karar verme tarzı daha çok duygulara ve dürtülere dayanmaktadır. Sezgi; bireyi, doğrudan doğruya eyleme geçmeye zorlayan güçlü dürtü olarak tanımlanmaktadır. İlk defa karşılaştığı bir durumda, olası seçenek ve sonuçları değerlendirmeden hemen bir işe kalkışan insanlara tanık olmuşsunuzdur. Bu kişiler genelde karşılaştıkları olaydaki belirsizlikten rahatsız olurlar ve bu nedenle bir an önce sonuca ulaşmak isterler. Akıllarına ilk gelen fikirle veya duyguları ile fazla zaman harcamadan harekete geçerler. Ancak bu durum genelde yeterli düzeyde değerlendirme yapmalarına engel olduğu için, verilecek kararların yanlış olma ihtimali de yüksektir.

Bağımlı karar verme tarzı, süreci genelde başkalarının inisiyatifine bırakma şeklinde olur. Verilmesi gereken önemli kararlar, kişileri bu tarz bir yaklaşıma yönlendirebilir. Oluşabilecek sonuçların sorumluluğunu üstlenmek istemedikleri zaman karar vermeyi başkalarına bırakabilirler. Bazen de olası seçenekler hakkında yeterli bilgi sahibi olunmaması bu tip karar vermeye neden olur. Bağımlı karar stiline sahip bireyler kişilik olarak bağımlılık özelliği göstermektedir. Sadece başkalarının beklentileri doğrultusunda hareket edenler, kendilerini yeterli görmeyen öz güveni düşük kimseler verilecek kararlarda başkalarına bağımlı olabilmektedir.

Kararsızlık ise verilen kararlardan memnun kalmama, verdiği kararı değiştirme ile devam eden bir süreçtir. Bu durumda kişi karar verme sürecini tamamlamakta zorluk çekmekte ve değerlendirmelerini yapmış olsa bile, bir süre sonra tekrar başa dönmektedir.

16. Soru: Karar verme adımları nelerdir?

Cevap:

1. Problemi Belirleme: İyi bir gözlem becerisi, doğru değerlendirme ve bazen yenilikçilik. Karar verme sürecinin bu adımında amaç, insan ihtiyacına karşılık gelen şeyi temsilen bir problemi formüle etmektir.

2. Kriterleri Belirlemek: Çoğu karar, karar verici için bir veya daha fazla amacı gerçekleştirmeyi hedefler. Akılcı karar verici, karar verme sürecinde tüm ilişkili kriterleri değerlendirir. Özgün bir kriter, tasarlanmış karar verme sürecinde, örneğin bir ürün için ürünün kullanışlılığı, ürünün güvenliği, estetiği, fonksiyonları, zaman sınırlılıkları bakımından değerlendirilmeli, sonuç olarak ihtiyaca karşılık gelmelidir.

3. Kriterlerin Ağırlığı: Bir karar vericiye göre farklı kriterler önemleri bakımından çeşitlenirler. Akılcı karar verici, kriterlerin her birine verdikleri göreceli değeri bilir.

4. Alternatif Üretmek: Karar verme sürecindeki dördüncü adım, olası çözümlerin tanımlanmasını gerektirir. Üçüncü adımda belirlenen kriterlere uyan alternatif çözümler belirlenir.

5. Her Bir Alternatifi Her Bir Kritere Göre Derecelendirme: Bu adım karar verici için geleceği ön görmeyi, yaklaşık değerlendirmelerde ve ölçümlerde bulunmayı gerektirir. Karar verici belirlenen her bir kriteri, her bir seçenek üzerinden olası sonuçları göz önünde bulundurarak değerlendirmek zorundadır. Bu adım karar verme sürecinin 3 ve 4. adımlarının kombinasyonudur.

6. En Uygun Kararı Hesaplamak: İdeal olarak beş adımın hepsi tamamlandıktan sonra, en uygun kararın hesaplanması süreci aşağıdaki basamaklardan oluşur:

(1) Adımdaki derecelendirmelerin her bir kriterin ağırlığı ile çarpılması, (2) her bir alternatif için tüm kriterler boyunca ağırlıklı derecelendirmelerin toplanması ve (3) ağırlıklı derecelendirmelerin en yüksek toplamı ile çözümün seçilmesidir.

17. Soru: Algı Nedir?

Cevap: Algı bir tür örgütlemedir çünkü duyu organları yoluyla toplanan bilgiler parça parça veya gruplar hâlindedir. Beynimiz bu parçaları örgütler ve bir bütün olarak anlamamız mümkün olur.

Algının ilk adımı çevreden gelen uyaranlarla uyarılmadır. Parçaları birleştirerek olası bir bütün zihnimizde örgütlenir. Buna aşağıdan yukarıya işleme denmektedir. Kişinin önceki bilgileri ya da beklentileri ile başlayan algı ise yukardan aşağıya işleme olarak adlandırılır. Algılar daha çok yorumdur ve kişisel deneyim, hatıra, duygu ve motivasyonlarla çarpıtılabilir.

18. Soru: Dikkat Nedir?

Cevap: Dikkat, belirli uyarıcı ya da konumlara odaklanma yeteneğidir.

19. Soru: Algı eşiği nedir?

Cevap: Eşik, bir uyarıcının algılanabilmesi ve algılanamaması ile ilgili bir sınırdır, bir uyarıcının farkına ne zaman vardığımızı belirler. Kalabalık bir ortamda pek çok ses duyarız ama tam olarak kelimeleri veya cümleleri algılayamayabiliriz. Mutlak eşik bireyin uyarılabildiği en ufak uyarıcı şiddetini ifade etmektedir.

20. Soru: Algı yasaları nelerdir?

Cevap: Algı konusunda yapılan çalışmalar sonucunda bazı temel görüşler ortaya konmuştur:

- Bütün, kendisini oluşturan parçalardan daha fazla anlam taşımaktadır.

- İnsanlar, uyarıcıları tam ve eksiksiz olarak algılama eğilimindedirler.

- Bütünü oluşturan parçalardan çok, bu parçalar arasındaki ilişkiler önemlidir.

Bu görüşler bağlamında oluşturulan algı yasaları şunlardır:

- Şekil- zemin**:** Beynimiz uyarıcıları organize ederken otomatik olarak birini seçer ve onu ön planda algılar.

- Benzerlik**:** Beynimiz birbirine benzeyen uyarıcıları bir grup olarak algılama eğilimindedir.

- Tamamlama**:** Uyarıcıları organize ederken eksik parçaları beynimiz tamamlar.

- Yakınlık**:** Birbirine fiziksel olarak yakın uyaranları bir grup olarak algılama eğilimimiz vardır.

- Basitlik**:** Basitlik yasası ile beynimiz gördüklerimizi kolayca tanımlamamızı sağlar.

- Süreklilik**:** Beynimiz, uyaranları kesintisiz biçimde sürekli akışta gibi algılayabilir.

21. Soru: Algısal değişmezlik nedir?

Cevap: İnsanların, nesne ya da olayları, fiziksel koşullar ve özellikler değişmesine rağmen aynı algılamalarına algısal değişmezlik adı verilmektedir. Renk ve parlaklık değişmezliği, Şekil/ biçim değişmezliği, Boyut/ büyüklük değişmezliği gibi.

22. Soru: Derinlik algısı nedir?

Cevap: Retinaya yansıyan görüntüler iki boyutlu, yani sadece yükseklik ve genişlikten ibaret olmasına rağmen gözün ve beynin üçüncü bir boyut, yani derinliği ekleme becerisini açıklamaktadır.

23. Soru: İllüzyon- Algı Yanılması çeşitleri nelerdir?
Cevap:

- Ponzo İllüzyonu
- Kanizsa Üçgeni
- Blivet İllüzyonu
- Ames Odası
- Ay İllüzyonu
- Izgara İllüzyonu
- Hareket İllüzyonu

24. Soru: Bilinç dışı algılama- Subliminal (eşik altı) mesajlar ne demektir?

Cevap: Bilinçdışı mesajlar, mutlak eşiğin altındadır ve algılanma şansı %50'nin altında olan işitsel veya görsel mesajlardır.

25. Soru: Sosyal Algı Nedir?

Cevap: Sosyal algı, insanlar hakkındaki izlenimlerimizin ve çıkarımlarımızın nasıl oluştuğu ile ilgilidir. Sosyal algı, birbiriyle ilişkili üç süreç olarak ele alınabilir:

- İnsanlar kendisinin ve başkalarının davranışlarını gözlemleyerek, davranışların nedenlerini yorumlarlar.

- Bu yorumlar sonucunda insanların kişilik özellikleri hakkında karar verirler.

- Bu özelliklerden yola çıkarak kişi hakkında genel bir izlenim oluştururlar.

26. Soru: Sözel olmayan iletişimde ipuçları nelerdir?

Cevap: Sözel olmayan iletişimde, insanlar kasıtlı ya da kasıtsız olarak sözcükleri kullanmadan iletişime geçerler. Sözel olmayan ipuçları; *yüz ifadeleri, ses tonu, jestler, beden duruşu ve hareketleri, dokunma ve bakış* olarak ele alınabilir.

27. Soru: Bellek Nedir?

Cevap: Bellek, yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin biçiminde tanımlanmaktadır.

28. Soru: Bellek süreçleri nelerdir?

Cevap: Bellek Süreçleri: Anlık Bellek, Kısa Süreli Bellek, Uzun Süreli Bellek şeklinde gruplandırılmaktadır.

- Anlık (Duyusal) Belleğin İşleyişi / Görsel- İşitsel Bellek: Çevreden gelen bilgileri ham hâliyle birkaç saniye süre aralığında tutan başlangıç sürecidir, bilinç dışı ve otomatiktir, kapasitesi sınırsızdır. Duyduğunuz ya da gördüğünüz bir telefon numarasını ancak birkaç saniye hatırlarsınız, tekrar etmediğinizde bu numara birkaç saniye içinde belleğinizden silinir.

- Kısa Süreli Belleğin İşleyişi / Dikkat- Tekrar- Depolama**:** Bir diğer adı çalışma belleği olan kısa süreli bellek sadece kısıtlı miktarda bilgiyi (ortalama yedi unsur) sadece kısa bir süre için (2 ile 30 saniye arası) tutabilen süreci tanımlar. Kısa süreli bellek, kısa bir süre için aktif ve hazır durumda olan az miktarda bilgiyi işler. Tekrarlar, bu bilginin kısa süreli bellekte yer almasını kolaylaştırır. George Miller kısa süreli belleğin sadece artı ya da eksi iki olmak üzere maksimum 7 maddeyi barındırabildiğini ilk olarak ortaya çıkarmıştır (Telefon numaralarının alan kodu dışında 7 rakamdan oluşması tesadüf müdür?).

- Uzun Süreli Belleğin İşleyişi / Kapasite- Süreklilik**:** Uzun süreli bellek, bilgileri günler, haftalar gibi uzun sürelerde depolayabilir ve geri çağırır. Uzun süreli bellek neredeyse sonsuz miktarda bilginin uzun zamanlı olarak depolanması sürecini tanımlar. Açık bellek bilginin bilinçli ve farkında olunarak kodlandığı/hatırlandığı durumları işler. Örtük bellek kişinin niyetli ve bilinçli kodlama/hatırlamada bulunmadığı durumları işler.

29. Soru: Açık (ifade edilen) bellek nedir?

Cevap: Açık bellek; gerçekler, olaylar ya da belli uyaranları, bilinçli olarak, açık seçik biçimde hatırlama anlamına gelir. Açık bellek iki temel süreci içerir: Kişisel deneyimlerin hatırlanmasından sorumlu olan anısal bellek (episodik bellek de denir) ve olgular hakkındaki bilgileri içeren anlamsal bellek (semantik bellek de denir).

- *Epizodik (Anısal) bellek* kişinin hayatıyla ilgili olay örgülerini işler. İçerik- olay ne zaman, hangi şartlar altında, nelerden sonra gerçekleşti? Örn. Güneş'in de bir yıldız olduğunu kimden, ne zaman, nerede öğrendiğinizi düşünün. Ya da bu sabah kahvaltıda ne yediğinizi hatırlayın. Bir tür otobiyografik kayıttır.

- *Semantik (Anlamsal) bellek* ise nitelikle ilgilidir. Anlamlar, anlayışlar ve kavramlar temelli bilgileri işler. Örn. Güneş'in bir yıldız olduğu, uçan memeli hayvanın adının yarasa olduğu gibi bilgiler, semantik (anlamsal) bellekle bağlantılıdır.

30. Soru: Örtük (ifade edilemeyen) bellek nedir?

Cevap: Örtük bellek algısal, uyarıcı-tepki ve motor öğrenmeleri kapsar ve farkında olmamıza gerek olmayan bir bellek türüdür. Örtük bellekteki bilgiler bilinçli biçimde hatırlanmaz ama bu bilgilerin varlığı bizim davranışlarımızdan anlaşılabilir. Araba sürmek, bir kitabın sayfalarını çevirmek gibi beceriler, hareket koordinasyonu gerektirir ve bizim bu hareketleri yapabilmemiz için bunları tanımlamamıza da gerek yoktur.

31. Soru: Geri getirme ipuçları nelerdir?

Cevap:

- *Tekrar:* Tekrarlar unutmanızı engeller. Aralıklı ve yeterli sayıda tekrar.

- *Zihin (Kavram) Haritası*: Bir tema düşünün ve bunu sayfanın ortasına yazın. Ana fikrinizin alt temalarını belirleyin ve merkezden onlara birer dal çizin. Oluşturduğunuz her bir alt tema için en az iki ana nokta düşünün ve bunlar arasında da dallar oluşturun. Çok kısa ifadeler kullandığınızdan emin olun. Düşünceyi çağırmak veya mesajı daha akılda kalıcı kılmak için resimler ekleyin.

- *Anlaşılması Zor Cümleler:* Anlaşılması zor cümleler beynimizde daha canlı zihinsel görüntüler oluşturmamızı sağlayabilir ve daha kolay hatırlanabilir. Örneğin şu iki cümleden hangisini daha kolay hatırlarsınız? Diplomam kahve fincanlarının olduğu dolapta. / Kahve fincanları diplomamı kovalıyor.

- *Kokuları kullanmak*: Duygusal olarak paketlenmiş kokusal uyarıcılar, bilgilerin hatırlanması için önemli fırsatlar sunar. Nitekim çeşitli aromaların hafıza fonksiyonlarını iyileştirilmesinde kullanıldığı ve kokuların algılama ve hatıraları uyandırmada önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir.

- *Yerleştirme ve Asma*: Unutmak istemediğiniz bilgileri, eşyalarla birlikte zihninizde birlikte kodlamanızı öneren bir yöntemdir. Örneğin bu derste bellek türlerini aklınızda tutmak istiyorsanız anlık belleği peçeteye, kısa süreli belleği kâseye, uzun süreli belleği yemek tabağına eşleştirerek kodlamanız mümkündür.

32. Soru: Uyarıcı- Tepki öğrenmesi nasıl gerçekleşmektedir?

Cevap: Uyarıcı tepki öğrenmesi en genel biçimde klasik koşullanma ve edimsel koşullanma ile gerçekleşmektedir. Bu iki öğrenme biçimini inceleyelim;

- <u>Klasik Koşullanma</u>: Pavlov sindirim sisteminin çalışma prensiplerini köpekler üzerinde araştırırken bir şey fark etti. Köpekler, daha yiyecek ortada yokken sindirim başlıyormuş gibi sinyal alıp salya salgılıyorlardı. Oysa ortada yiyecek yoktu… Pavlov, köpeklerin onun ayak sesine, görüntüsüne sindirime yönelik tepki verdiklerini anladı ve deneyi daha netleşmesi için zil ile planladı. Başlangıçta yiyeceğe (doğal bir uyarıcı) köpek salya ile (doğal tepki) karşılık veriyordu. Sonraki günlerde yiyecek verirken zil çaldılar (doğal uyarıcı + nötr uyarıcı) ve izleyen günlerde sadece zil sesini (koşullu uyarıcı) bile köpek salya (koşullu tepki) ile karşılamaya başladı. Bu açıdan ele alındığında klasik koşullanma, doğal bir tepkinin bambaşka bir uyarana gösterilmesini içeren bir davranış değişikliğini işaret etmektedir.

- <u>Edimsel Koşullanma</u>: Edimsel koşullanma, organizmanın bir uyarıcıya yönelik olarak verdiği tepkiye bağlı olarak karşılaştığı yeni uyarıcı ile kendi davranışını düzenlemesi anlamındadır. Klasik koşullanmada türe özgü doğal bir davranışın istemsizce öğrenilmesi varken edimsel koşullanma bireyin çok daha farkında olduğu tepkilerle şekillenmektedir.

Skinner, hayvan ve insan davranışları üzerinde oldukça etkili olan edimsel koşullanmayı bulan isim olarak tanınmaktadır. Deneylerini genellikle fareler ve güvercinlerle sürdürmüştür.

Edimsel koşullanma pekiştireç (olumlu ve olumsuz) ve ceza bağlamında gerçekleşir. Olumlu pekiştirme bir davranış sonucunda hoşa giden uyaranın ortama dâhil edilmesine işaret ederken ("Yemeğini bitirirsen çizgi film izleyebilirsin."); olumsuz pekiştirme bir davranış sonucunda hoşa gitmeyen uyaranın ortamdan çekilmesine işaret etmektedir ("Başın ağrıyorsa ağrı kesici almalısın."). Her iki tür pekiştirmede de davranışın sıklığı artmaktadır. Ceza ise I. tip ve II. tip ceza şeklinde ikiye ayrılır. I. tip ceza, bir davranış sonucunda ortama hoş olmayan bir uyarıcının

dâhil edilmesini; II. tip ceza ise bir davranış sonucunda ortamdan hoş ya da istendik bir uyarıcının geri alınmasını ifade etmektedir. Ceza, pekiştireç kadar etkili değildir.

33. Soru: Motor öğrenme nedir?

Cevap: Motor öğrenmeyi motor kortekste meydana gelen değişiklikler olarak tanımlamak mümkündür. Top oynamak, bisiklete binmek, ok atmak gibi motor işlemlere dair beceriler bir kez öğrenildikten sonra tekrar tekrar öğrenilmesi gerekmeyen ve unutulması güç becerilerdir.

34. Soru: Fotografik (Fotoğrafsı) bellek nedir?

Cevap: Fotografik bellek, hiç çaba sarf etmeden veya çok az çaba ile her şeyi hatırlayabilme becerisidir ve yetişkinlerde görülen fotografik bellek, bir resmi ya da sayfayı kısa süre inceledikten sonra keskin ve ayrıntılı görsel imgeler oluşturabilme ve imgenin tamamını daha sonra hatırlayabilme becerisidir.

35. Soru: Bastırılmış bellek nedir?

Cevap: Bastırma, kişi için travmatik ve tehdit edici anıların bilinç dışına itilmesi anlamına gelmektedir. Bilinç dışında kalan anılar, üzerinde düşünülerek bilinç düzeyine getirilemez. Bu hatıralar rüyalarda ve dil sürçmelerinde ortaya çıkabilir.